

LES ILLES BALEARS A LA *REVISTA DE CATALUNYA*

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS I ANTONI VIVES REUS
Universitat de les Illes Balears
Centre d'Ensenyament Superior Alberta Giménez

RESUM

Anàlisi dels temes referents a les Illes Balears que es van publicar a la *Revista de Catalunya* sobretot en l'etapa de 1924 - 1967. Hi destaquen els autors de les Illes que varen col·laborar a la *Revista de Catalunya*, entre els quals Joan Hernández Mora, Marian Aguiló, Baltasar Samper, Joan Estelrich, Antoni Maria Sbert i Gabriel Alomar, entre d'altres.

PARAULES CLAU

Articles, *Revista de Catalunya*, Illes Balears, Joan Hernández Mora, Marian Aguiló, Baltasar Samper, Joan Estelrich, Antoni Maria Sbert, Gabriel Alomar.

The Balearic Islands in the *Revista de Catalunya*

ABSTRACT

Analysis of articles related to the Balearic Islands published in the *Revista de Catalunya*, especially in the phase from 1924 to 1967. Of note are authors from the Balearics who collaborated with the *Revista de Catalunya*, including Joan Hernández Mora, Marian Aguiló, Baltasar Samper, Joan Estelrich, Antoni Maria Sbert, Gabriel Alomar, among others.

KEYWORDS

Articles, *Revista de Catalunya*, Balearic Islands, Joan Hernández Mora, Marian Aguiló, Baltasar Samper, Joan Estelrich, Antoni Maria Sbert, Gabriel Alomar.

Des dels seus inicis, la *Revista de Catalunya* ha tengut clara la seva raó de ser: una plataforma integradora de la comunitat lingüística i cultural catalana. Les referències a les Illes Balears, tant pel que fa als temes com als autors, han estat constants al llarg de les diferents etapes.

Cal assenyalar que durant les seves diverses etapes ha existit la voluntat d'integrar temàtiques i autors i autores del País Valencià, les Illes Balears i la Catalunya Nord dins la publicació.

Des de les Illes Balears històricament ha estat i és important donar a conèixer la producció cultural i participar en els mecanismes de vertebració de la cultura i la llengua catalanes. Hem pretès donar notícia d'una realitat, però també marcar perspectives de futur.

LES PRIMERES ÈPOQUES (1924-1967)

Les referències a les Illes Balears dins la *Revista de Catalunya* són diverses i cal diferenciar-les segons el tema (arqueologia, història, literatura, arts, ciència, política, cultura...) i l'àmbit geogràfic (Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera). És precisament aquest darrer punt, el de l'àmbit geogràfic, el que crida més l'atenció, ja que, mentre trobam referències periòdiques a Mallorca i algunes de puntuals a Menorca, són pràcticament inexistent les corresponents a les illes Pitiüses. Així, només en algun moment molt puntual trobam alguna referència a Eivissa i Formentera.

Quant a l'illa de Menorca, destaquen els temes de l'historiador Joan Hernández Mora (Maó, 1902 - Madrid, 1984) sobre prehistòria i arqueologia, així com algunes cròniques de fets o temes puntuals. Un exemple d'això és l'article «Menorca prehistòrica», de 1924, i els textos de 1930 unificats sota el títol general de «Lletra de Menorca»: «Joan Mir», «Menorquisme», «El monument a Orfila», «Excavacions prehistòriques», «Les noces d'argent de l'Ateneu» i «Política». Cal assenyalar que Hernández Mora era una d'aquestes persones erudites i interessades en molts aspectes de l'illa menorquina.

Amb referència a aquesta illa també trobam diferents escrits de l'historiador català Ferran Soldevila, entre els quals podem citar el publicat el 1926 amb el títol «Una colònia grega a Mahó en el segle XVIII». Aquell mateix any, i referent a les Illes, Soldevila també publicaria els articles «La segona i la tercera estades de Jaume I a Mallorca» i «L'expansió de Catalunya». Dos anys més tard, el 1928, publicaria «Estudis i versions relatius a Ramon Llull», mentre que el 1931 escriuria «Menorquisme».

En un cop d'ull, una de les primeres coses de les quals un s'adona quan analitza la publicació en aquests primers anys és l'escassa presència de temes i autors de les Illes. A més, la considerable extensió dels números publicats encara fa que aquesta sensació sigui bastant més gran. De fet, a vegades aquestes referències les localitzam a partir de les novetats bibliogràfiques, els obituaris o les petites notes puntuals. No obstant això, sí que les poques referències existents pertanyen a importants figures de les nostres lletres.

Per tal de tenir una idea d'alguns d'aquests il·lustres personatges ressenyats a la *Revista*, cal assenyalar els poetes Joan Alcover i Maspons¹ (Palma, 1854-1926), Miquel Costa i Llobera² (Pollença, 1854 - Palma, 1922), Maria Antònia Salvà (Palma, 1869 - Lluçmajor, 1958), Llorenç Riber i Campis (Campanet, 1881-1958) i un jove Guillem Colom i Ferrà (Sóller, 1890 - Palma, 1979), entre alguns altres.

De Joan Alcover, cal destacar la publicació d'un article seu dedicat a Rubén Darío, a més d'una ressenya dedicada a l'himne de «La Balanguera», publicada el novembre de 1925.

Alguns textos ressenyats en aquests anys per Guillem Colom a la *Revista de Catalunya* foren «De l'alba al migdia» i «L'amor de les tres taronges». Per la seva banda, Maria Antònia Salvà publicà ressenyes de textos seus com ara «Espigues en flor», «De com pervinguí a traduir Mistral» i «Les meves tres millors poesies».

D'altra banda, també volem indicar el protagonisme d'alguns catalans que tingueren vincles més que notables amb les Illes i que també hi ocupen un paper notori. Ens referim al poeta Josep Lluís Pons i Gallarza (Barcelona, 1823 - Sóller, 1894), al pintor i escriptor Santiago Rusiñol³ i a l'escriptor Josep Pla.⁴ Més endavant, també el pintor Hermenegild Anglada-Camarasa (Barcelona, 1872 - Port de Pollença, 1959).

1. La mort del poeta de l'Escola Mallorquina Joan Alcover, el 1926, esdevingué una notícia molt destacada per a les lletres catalanes. Prova d'això és que nombrosos escriptors i gent de la cultura li dedicaren en el seu moment articles i textos laudatoris a la *Revista de Catalunya*. Entre aquests cal citar Joan Estelrich, Manuel de Montoliu, Antoni Rovira i Virgili, Josep Maria de Sagarra i Joan Llongueres.

2. Algunes de les principals referències a Miquel Costa i Llobera són les de Josep Farran i Mayoral i Carles Capdevila.

3. En el número 19 de la *Revista* es publicà un article de quatre pàgines que duia per títol «Russinyol i Mallorca».

4. L'escriptor Josep Pla, a més, publicaria alguns articles en els quals indirectament es tractava algun aspecte o personatge de les Illes. És el cas de «La concepció maurista».

Una figura literària referenciada en nombroses ocasions durant aquests anys és la del poeta i lingüista Marià Aguiló Fuster (Palma, 1825 - Barcelona, 1897), que fou un dels màxims exponents de la Renaixença. En aquest sentit, val la pena assenyalar els textos laudatoris de l'escriptor Carles Capdevila amb els títols «Les grans figures del Renaixement de Catalunya. Marian Aguiló» i «Lletres i notes de Marian Aguiló», així com els de l'escriptor i polític Octavi Saltor i Soler, com és ara «Marian Aguiló (notes sobre les seves poesies)».

L'historiador Antoni Rovira i Virgili, el 1925, també publicà els textos «La naixença de Marian Aguiló» i «El que deien les dedicatòries dels llibres de Marian Aguiló». Àngel Aguiló, el 1926, també recopilà tota una sèrie de quatre «Aplecs de lletres íntimes adreçades a Marian Aguiló per Llorens i Barba, Coll i Vehí, i Quadrado». Per la seva banda, i amb una clara referència al lingüista mallorquí, cal assenyalar el text de Martí de Riquer «El Diccionari Aguiló», de 1934.

Marià Aguiló va viure una part important de la seva vida al Principat; de fet, hi morí, però sempre seguí ben de prop la vida de la seva illa. La *Revista* informa detalladament sobre els treballs i les obres de Marià Aguiló fins al punt que a vegades li dedica articles publicats en diferents parts i números consecutius. Les aportacions dins el camp de la lingüística hi són ben destacades.

Dins aquesta anàlisi de la primera etapa de la publicació, també s'han de tenir en compte les referències puntuals insulars que es localitzen dins d'articles més generals i que no toquen especialment el marc geogràfic de l'arxipèlag. Un d'aquests casos són els estudis o els temes relacionats amb la figura medieval del beat Ramon Llull, ja que d'una manera directa o indirecta s'hi fa referència a l'illa mallorquina. Les temàtiques lul·listes també estan ben presents dins la publicació.

Un altre exemple que posa de manifest aquesta afirmació és l'article d'Elies Serra Rafols «Contribució catalana a la conquesta de Canàries», en el qual hi ha prou manifestacions sobre els diversos mallorquins que es mobilitzaren arran de la conquesta de l'arxipèlag canari.

El geògraf especialitzat en cartografia Gonçal de Reparaz (fill) hi publicà l'article «Els Cresques» el 1928. De l'any 1929 també mereix especial atenció el treball publicat per Ferran Valls-Taberner «Notes sobre el Consolat de la Mar», estudi que aborda un tema mediterrani tan interessant, i en el qual les referències illenques també són prou significatives.

Un altre treball que també mereix la pena de fer-ne una referència és el publicat en el número 62, de 1930, pel polític i escriptor Lluís Nicolau d'Olwer,

que duia per títol «Mallorca, primer objectiu de l'expansió marítima de Catalunya».

Les temàtiques d'història i temps present foren habituals durant la primera etapa de la publicació. Cal tenir en compte que aquest període coincidí amb la presidència dels historiadors Antoni Rovira i Virgili (1924-1930) i Ferran Soldevila (1930-1934). Els temes referents a la Gran Guerra i a l'economia hi foren significatius. Així, en alguns moments puntuals també hi aparegueren citades referències al nostre arxipèlag quan es parlava d'alguns temes generals i del món actual.

Precisament, dins aquesta etapa dirigida per Ferran Soldevila s'han de referenciar les aportacions illenques de Baltasar Samper dins el terreny musical, Joan Pons i Marquès dins el literari i Joan Hernández Mora pel que fa a les qüestions menorquines. També ens trobam amb aportacions o ressenyes ben interessants de la poetessa Maria Antònia Salvà, com «Espigues en flor», i les del poeta Miquel Ferrà i Juan amb «A mig camí» i «L'element emotiu de la poesia mallorquina».

L'intel·lectual mallorquí Joan Pons i Marquès (Sóller, 1894 - Palma, 1971) hi publicà d'una manera periòdica entre 1930 i 1931 la secció «Lletra de Mallorca». En aquestes línies oferí diferents visions del que succeïa a Mallorca, a Catalunya i a l'Estat espanyol. Alguns dels principals temes que aborda Pons són el polític, el social, el cultural, el literari, l'arqueològic, l'econòmic i en especial, també per la seva significació actual, el turístic.

Quant a les aportacions del músic i compositor mallorquí Baltasar Samper i Marquès (Palma, 1888 - Ciutat de Mèxic, 1966), s'ha de dir que en trobam un destacat gruix entre els anys 1930 i 1931. Alguns dels títols més representatius són «La Música. Música Mecànica», «La Música. *Jazzband*», «La Música. Cinema sonor», «La Música. Els Concerts. L'homenatge al mestre Francesc Pujol», «La Música. Música en discos» i «Pau Casals», entre d'altres.

Un altre aspecte que no podem deixar de banda és la col·laboració d'escriptors i intel·lectuals de les Illes dins la *Revista de Catalunya*. És el cas del mallorquí Joan Estelrich Artigues (Felanitx, 1896 - París, 1958) que durant aquests anys parlà de temes molt diversos, molts dels quals no tingueren a veure amb el nostre arxipèlag. Així, va ser habitual que Estelrich parlàs del tema identitari i polític i de les qüestions del moment. Cal tenir en compte que aquest escriptor i polític va pertànyer a la Lliga dirigida per Francesc Cambó, de la qual que fou diputat per Girona durant la Segona República.

Estelrich només és un exemple dels molts illencs que, tot i néixer a l'arxipèlag, passaren bon part de la seva vida a Catalunya. A més, defensà la causa catalana i, de fet, la difongué a diferents nivells. Alguns dels articles publicats per Estelrich foren «En la mort de Joan Alcover», «Josep Conrad», «Entre la vida i els llibres», «L'esperit amb què cal acudir a la lectura» i «Què volen les minories nacionals?».

La *Revista de Catalunya* també va difondre alguns dels textos o de les notícies publicades en el *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*. Una publicació d'alta cultura, de referència per als estudis històrics de les Illes Balears i amb una tradició a Mallorca que es remunta a 1885. De fet, a vegades es feia ressò dels estudis, les investigacions o les notícies fins al punt que en determinats moments els reproduïa íntegrament. En aquest punt no podem passar per alt que alguns dels intel·lectuals i de la gent de cultura d'aquesta associació mallorquina tenia un interès i un compromís amb les terres de parla catalana.

De la mateixa manera, també trobam que la *Revista de Catalunya* va difondre algunes de les activitats o dels textos que publicava l'Associació per la Cultura de Mallorca, entitat creada a Palma el 1923 i que pretenia convertir-se en una plataforma unitària de nacionalistes i regionalistes per difondre i impulsar els valors de la cultura catalana a les Illes. Amb el temps, la seva gent seria una de les impulsores de l'Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia per a les Illes.

Entre les diverses coses que publicà la *Revista de Catalunya* sobre l'Associació ens trobam que reproduí íntegrament en el volum número 12 la conferència pronunciada per Miquel Ferrà el 3 de gener de 1925 a la seu d'aquesta entitat amb el títol «L'ideal mallorquí».

És en aquest punt quan s'ha de parlar de la revista *La Nostra Terra*, publicació de l'Associació per la Cultura de Mallorca, escrita en català, de periodicitat mensual i que defensava la llengua, la identitat i la cultura pròpies. En aquesta publicació hi col·laboraren historiadors, literats, científics, artistes, economistes, enginyers..., molts dels quals també col·laboraren a la *Revista de Catalunya* per donar notícia i opinió del que succeïa a les Illes. De fet, podem establir abundants paral·lelismes entre ambdues revistes.

L'assagista Josep Farran i Mayoral, en el número 44, de 1928, de la *Revista* va publicar l'article «Una revista a Mallorca». En el text, l'autor es feia ressò de la presentació de revista *La Nostra Terra* i comentava la necessitat de tenir una publicació periòdica d'aquestes característiques a les terres de parla catalana de les Illes.

L'esdevenir de la Segona República tingué un impacte important per a la societat catalana i, lògicament, la publicació es va fer ressò d'aquest esdeveniment, que traspassà l'esfera política i tingué un abast social i cultural. Així, les cròniques sobre aquest fet històric són ben freqüents.

La crònica del que succeí a Menorca fou publicada per Joan Hernández Mora en el número 69, de 1931, amb el títol «La República a Menorca». En el mateix espai de la publicació, Joan Pons va fer el mateix amb el fet mallorquí, publicant l'article «La República a Mallorca».

Un dels fets que crida més l'atenció d'aquesta etapa republicana és la publicació íntegra de l'Estatut d'Autonomia català, així com dels avantprojectes que es debateren i postularen en aquest moment de la història. Pel que fa a les Illes, cal assenyalar la reproducció íntegra del text balear, que, si bé finalment no es va arribar a aprovar, denota els interessos i els sentiments del moment.

L'abril de 1934 s'inaugurava una nova etapa de la publicació, que ja comptava amb el patronatge de la Generalitat de Catalunya. Entre els col·laboradors illencs, en trobam d'antics i de nous. Entre els darrers trobam el literat i polític Gabriel Alomar i Villalonga (Palma, 1873 - el Caire, 1941) i l'arquitecte i escriptor Guillem Forteza Pinya (Palma, 1892-1943), que publicaria un article sobre arquitectura i història amb el títol «El cicle arquitectònic de les nostres llotges medievals».

A més a més, en aquesta etapa també es publicaren alguns treballs relacionats amb les Illes per part d'alguns catalans. És el cas de l'assaig de l'historiador Josep Maria Miquel i Vergés sobre la Renaixença a Mallorca o el de les ressenyes de Melcior Font «Els catalans de Mallorca», en la qual simpatitzava amb alguns escriptors que havien començat a escriure en català en la premsa diària de Palma, i «Els talaiots de Menorca».

La Guerra Civil no suposaria un impedient perquè el gener de 1938 s'inaugurés una nova època per a la *Revista*. Ara, la Generalitat de Catalunya havia dipositat la confiança en una recent creada Institució de les Lletres Catalanes. En els números apareguts en aquest temps hi són escasses les aportacions de persones de les Illes, llevat d'alguna excepció puntual, com ho és la del poeta Bartomeu Rosselló-Pòrcel (Palma, 1913 - Brull, 1938), malgrat que ja ho fes d'una manera pòstuma.⁵ Ara bé, alguns dels temes tractats sí que tenien

5. Bartomeu Rosselló-Pòrcel va morir el 5 de gener de 1938. Aquell mateix any, la *Revista de Catalunya* publicaria els seus textos «Imitació del foc», «Rousseau tingué veritablement fills?» i «La lluita sobre el front religiós a la Rússia soviètica».

a veure amb les Illes; és el cas de l'article de Carles Capdevila «Una biografia de Costa i Llobera».

Molts dels redactors i els col·laboradors de la publicació hagueren d'iniciar un llarg exili després de la Guerra Civil, essent França, en un moment inicial, un dels primers llocs escollits. La Generalitat partia cap a l'exili i naixia la Fundació Ramon Llull, amb la premissa d'atendre els intel·lectuals catalans exiliats. És necessari ressenyar que entre els catalans que dugueren endavant aquesta iniciativa hi figurava el mallorquí Antoni Maria Sbert Massanet (Palma, 1901 - Ciutat de Mèxic, 1980), conseller del darrer govern de la Generalitat de Catalunya.

El suport i la cobertura de la Fundació Ramon Llull serien fonamentals perquè el desembre de 1939 s'estrenàs a París una nova època, si bé curta, de la publicació. Precisament, dins el consell de direcció ja hi figurarà com a secretari Antoni M. Sbert. Alguns dels principals col·laboradors insulars i que també es trobaven patint l'exili foren Gabriel Alomar, Baltasar Samper i el mateix Sbert. Un català que també es trobava a l'exili francès en aquells moments i que tendria en el futur unes relacions importants amb Mallorca seria el pintor Hermenegild Anglada-Camarasa.

És en aquest moment, el 1940, quan esdevenen fonamentals per a la història de Catalunya els sis articles d'Antoni Maria Sbert que duen per títol «Fundació Ramon Llull. Memòria de la Delegació General». En aquests textos explica fil per randa el camí que ha seguit a l'exili la Generalitat de Catalunya i l'organització de la Fundació Ramon Llull.

Paral·lelament, Antoni Maria Sbert publicaria altres articles, alguns en llengua francesa, com ara «Les Difficultés de la Reconstruction espagnole», «Idées générales sur les tests de Carlota Bhuler consacrés à la première enfance...», «Voyages sur la terre et dans la lune», «Lletres franceses», «Lletres occitanes» i «Lletres euskares», entre d'altres.

L'entrada de les tropes nazis dins l'Estat francès i l'ocupació de París durant la Segona Guerra Mundial suposen que l'exili sigui més dur i llarg del que s'havia esperat. És en aquest moment quan molts d'exiliats es desplaçaran a Mèxic. A la capital mexicana, el 1943 es va inaugurar una cinquena etapa de la publicació. El secretari del Consell de Direcció i delegat general de la Fundació Ramon Llull continuà essent Antoni Maria Sbert i Massanet. En aquesta aventura el seguí el músic i crític mallorquí Baltasar Samper. No així Gabriel Alomar, que havia mort un any abans, el 1942, al Caire.

L'alliberament de París per part de les tropes nord-americanes i el retorn a una relativa normalitat permetrien que els catalans exiliats i desapareguts tornassin a entrar en escena sota el patronatge de la Fundació Ramon Llull. És en aquest punt quan ja no hi trobam la participació decidida de cap illenc. Tampoc hi hauria cap balear en el número 105, publicat a São Paulo el 1956, ni en el publicat a Mèxic el 1967.

LES ILLES BALEARS A LA *REVISTA DE CATALUNYA* DES DE 1986

A partir del desembre de 1986 i fins a l'actualitat es desenvolupa la darrera etapa de la *Revista de Catalunya* que ha aparegut fins ara.

A l'hora de reflexionar sobre si s'ha complert un dels objectius, ésser una plataforma integradora de la comunitat lingüística catalana,⁶ la resposta des de la perspectiva territorial de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera és que ho ha fet parcialment.

La valoració del conjunt dels objectius de la publicació ens duu a poder afirmar que la temàtica tractada ha estat relativament diversa. Han abundat majoritàriament els aspectes literaris, però també s'han abordat aspectes lingüístics, històrics, polítics i culturals en general.

El paper de la publicació a l'hora de promoure la investigació, la recerca, el pensament i el debat en el conjunt de les Ciències Humanes és notable, igual que l'esforç que s'ha fet des de la perspectiva identitària.

En el moment de fer balanç d'aquesta etapa hem de convenir que existeix una certa dificultat a l'hora d'integrar les realitats de cada una de les illes en el conjunt de la *Revista de Catalunya*. Però, certament, pel que fa als objectius que es plantejava el 1984 l'historiador Miquel Tarradell⁷ –que havia estat catedràtic d'Arqueologia⁸ a la Universitat de València i a l'Autònoma de Barcelona, i membre de l'Institut d'Estudis Catalans i del Patronat de la Fundació de la *Revista de Catalunya*– respecte al caràcter de la *Revista* i el seu paper informatiu

6. Pilar GARCIA-SEDAS (2009), «"La nova etapa", a *Revista de Catalunya* (1986-2009). Vint-i-tres anys al servei del pensament i la cultura», *Revista de Catalunya*, núm. 250, p. 6-9.

7. Miquel TARRADELL, «Reflexions prèvies a la represa de la *Revista de Catalunya*», *Revista de Catalunya*, núm. 93, p. 3-5.

8. Miquel Tarradell, dins el seu vessant d'arqueòleg, excavà, entre d'altres jaciments, les runes de la ciutat romana de *Pollentia* a Mallorca.

enfront dels dèficits existents, i a la presència de temàtiques i d'autors de les Illes Balears, del País Valencià i del Rosselló o Catalunya Nord, s'han de destacar els esforços realitzats, els camins que s'han obert i els interrogants que existeixen. Deia Miquel Tarradell:⁹

Un tema global per a ser tractat a la revista que em sembla molt important i molt nou serien diversos articles que anessin valorant manifestacions econòmiques del conjunt dels Països Catalans, que els situa en llocs molt destacats del *ranking* europeu i mundial (sumant Catalunya, el País Valencià i les Balears), com el turisme, la indústria de la pell amb totes les seves variants, el ciment, les fruites i verdures, etc. Comparant-los amb els dels altres estats, es demostraria que no som un país tan petit com diuen (i diem!). Sense triomfalismes banals, crec que fóra una tasca molt útil. Que jo sàpiga, no la fa ningú. Un altre tema possible seria que a cada número hi hagués una mena de confessió o declaracions, de gent diversa, explicant com i per què descobriren el país, l'idioma, en plena projecció franquista. Em sembla que seria interessant i agilitaria un aspecte de la revista. No caldria que fos el clàssic entrevista periodística, es podria fer amb un qüestionari, deixant obertes moltes possibilitats. Penso especialment en gent no de Barcelona: de comarques i dels Països Catalans. Gent com Ventura, Climent, Alfaro, Mira, etc. de València, o Llompart, Villangómez, Riera, Faner, M. A. Oliver, de les Balears, o de comarques del Principat, com pot ser el cas de Vallverdú, de Lleida, etc. En definitiva, resultaria un testimoni històric important i, repeteixo, una agilització d'un aspecte de cada número. Evidentment, hi ha altres temes, però aquests que he dit me semblen prou nous.

Pel que fa als continguts concrets, volem assenyalar tot un conjunt d'articles publicats a partir de recerques que fan referència als Països Catalans en el seu conjunt. Ens referim a les aportacions de l'historiador Josep Maria Solé i Sabaté en el número 61, de 1992, respecte a la postguerra; del mateix autor i Joan Villarroya sobre la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975); del filòleg i historiador mallorquí Josep Massot i Muntaner en el tractament de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular¹⁰; de l'historiador valencià Joan Brines i Blasco sobre la desamortització als Països Catalans, el desembre de 1995; de Giovanni Cattini sobre l'Església a les terres de parla catalana, el 2004; i de Mi-

9. *Revista de Catalunya*, núm. 93 (febrer de 1995).

10. *Revista de Catalunya*, núm. 94 (març de 1995).

quel Crusafont i Sabater sobre «L'evolució de l'ús de la llengua pròpia als Països Catalans (1850-1939)» el 2004.

Pel que fa als plantejaments històrics, és significatiu l'article de Josep Maria Salrach sobre el nacionalisme i els historiadors aparegut el gener de 1996, que planteja la necessitat de fer història sense «esquarterar».

A la *Revista*, en algunes ocasions, hi trobam notícia i anàlisi de la realitat de les Illes Balears en camps diversos. En aquest sentit esmentem el treball de les professores menorquines Josefina Salord i Antònia Tayadella en el número 57, de l'any 1991, en què donen notícia de les activitats i el funcionament de l'Institut Menorquí d'Estudis, organisme depenent del Consell Insular de Menorca i que forma part de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana.

També, en aquest sentit, destacaríem l'aportació del periodista Pere Bonnin, que ha treballat a diferents països europeus, que en el número 100, d'octubre de 1995, presenta un estudi amb un títol prou clar: «Les Illes: un estat de la qüestió. Pecats i angoixes d'una autonomia de tercera».

El mateix Pere Bonnin, durant el 1996, dóna notícia de dues iniciatives culturals i socials a la Mallorca contemporània. D'una banda, l'existència del *Diari de Balears*, publicació en català que encara es publica en l'actualitat. El títol del treball és prou eloqüent: «El *Diari de Balears*, una aventura prodigiosa». El segon treball publicat aquest mateix any dóna compte de la tasca que duu a terme la Fundació Mallorquina ACA, de preservació i difusió del patrimoni musical.

És en aquest terreny de la divulgació de la realitat cultural, però també política, econòmica i social de cada una de les Illes, que es poden plantejar per al futur un ampli ventall de possibilitats.

Però, fins a l'actualitat s'han publicat articles d'especial i desigual rellevància. Majoritàriament els articles han estat de caire literari, però també en trobam d'altres disciplines.

Un estudi d'anàlisi sobre l'autonomia a les Illes Balears prou interessant és el que va publicar l'octubre de 1992 el professor de Dret administratiu de la Universitat de les Illes Balears, Bartomeu Colom i Pastor, amb el títol «Els acords autonòmics: suficients per a les Balears?». Un article peculiar i força interessant és el que signava Vicenç Villatoro amb el títol «Algunes impressions sobre el nacionalisme a Mallorca» en el número 56, de 1991. El mateix autor ens presenta un article l'any 2000 que en certa manera esdevé emblemàtic des de la perspectiva de la lluita per tirar endavant una institució comuna entre Catalunya i Balears per a la difusió de la llengua i la cultura pròpies. L'article

duu per títol «Balears-Catalunya: una declaració d'unitat cultural». La història de l'Institut Ramon Llull i de la Fundació Ramon Llull hi queda latent amb els plantejaments expressats en l'estudi.

Quatre són els articles publicats pel professor de literatura catalana de la Universitat de les Illes Balears, Joan Mas i Vives. El primer, corresponent al número 1, de 1986, amb el títol «L'estat actual de la literatura catalana a Mallorca», formaria part de la categoria de col·laboracions que tenen per objectiu la difusió de la producció cultural de Mallorca. El segon va aparèixer el 1988, en el número 18: «Sobre literatura tradicional i literatura culta a Mallorca». El tercer, publicat el 1989 en el número 28, fa referència a Bartomeu Rosselló-Pòrcel, i el darrer, publicat en el número 37, de 1990, amb el títol «Els "tics" de la Renaixença encara», aprofundeix en les seves recerques.

El professor Mas i Vives ens presenta un conjunt d'obligades referències a la producció literària de Mallorca, que van des de la conjuntura de mitjan anys vuitanta, moment significatiu pel que fa a la situació política respecte a l'autogovern i a la legislació per la defensa de la llengua catalana, fins als plantejaments actuals sobre la Renaixença, fent importants referències a la literatura tradicional i a la culta, i convidant a la lectura del poeta Rosselló-Pòrcel, mort durant la Guerra Civil.

L'obra i el pensament noucentista de Josep Sureda Blanes, nascut a Artà el 1890 i mort a Barcelona el 1984, han estat tractats pel professor de literatura catalana de la Universitat de les Illes Balears Pere Rosselló Bover el maig de 1992. El mateix estudiós va publicar el 2005 un article d'història de la literatura, concretament sobre l'Escola Mallorquina, fent èmfasi en Maria Verger, Maria Antònia Salvà i Guillem Colom.

De l'escriptor, professor i polític Gabriel Alomar n'hi ha diverses referències i un estudi específic sobre l'obra inicial de la mà del professor de Filologia catalana de la Universitat de les Illes Balears, Damià Pons Pons, aparegut el 1997, que fa referència a l'afirmació de la individualitat.

Aquest mateix any 1997, el poeta i estudiós Jaume Pomar presenta una aportació interessant sobre el novel·lista Llorenç Villalonga: «Dos articles inèdits de Villalonga del temps de guerra». Ha estat prou significativa la controvèrsia entre l'autor i Josep Massot i Muntaner sobre la ideologia i el comportament de Llorenç Villalonga a l'època de la Guerra Civil i la postguerra. És per aquest fet i per la seva significació com a autor literari que han estat i són importants les recerques sobre aquest personatge.

La filòloga menorquina i professora Aina Moll i Marquès¹¹ ha col·laborat en diferents números de la revista amb estudis de filologia catalana, com són ara els quatre articles publicats el 1999 sobre el *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans. També volem assenyalar el seu article prou apassionat «Josep M. Llompart, un model de catalanitat», aparegut el febrer de 1993. Llompart, que va ser president de l'Obra Cultural Balear, també és estudiat des de la perspectiva poètica per Maria Antònia Perelló Femenia l'any 2004. La mateixa autora també col·laborà el 2005 amb un article amb el títol «L'Edat de Ferro». El 2007 publicà «El mite de Prometeu en André Gide sota la mirada de Bartomeu Rosselló-Pòrcel».

Una temàtica lingüística de relatiu ampli ressò en el seu moment és la plantejada pel professor de la Universitat de les Illes Balears, Gabriel Bibiloni, el juny de 1995 en «L'estandardització del català: un debat obert».

Els autors de les Illes Balears tractats en diversos estudis o en notes de lectura són relativament diversos. El literats i els lingüistes hi són més nombrosos, però també hi trobem aportacions i persones de diferents àmbits culturals. A més dels ja esmentats cal anomenar Ramon Llull, Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera, Francesc de Borja Moll, Marià Villangómez, Antoni Marí, Isabel Peñarrubia, Gabriel Janer Manila, Gabriel Galmés, Carme Riera, Maria de la Pau Janer, Miquel Àngel Riera, Miquel Mas Ferrà, Andreu Vidal, Concepció Bauzà de Mirabó, Bernat Juan i Marí, Miquel López Crespí, Maria Àngels Anglada, Sebastià Roig, Miquel Rayó, Gregori Mir, Valentí Valenciano i Joan Veny, entre d'altres. En la majoria de casos ens referim a notícies i comentaris sobre obres publicades per aquests autors, però també en alguns casos fem referència a estudis que han tractat alguns dels elements aportats per aquests professionals del món de la literatura, l'art, la història, la lingüística i la filosofia.

És clar que la majoria de referències són a literats. Pel que fa a la història contemporània s'hi han fet referències a Isabel Peñarrubia amb els seus treballs sobre l'etapa de la Restauració –fent èmfasi en el caciquisme–, a Valentí Valenciano sobre la premsa i el liberalisme del segle XIX i a Gregori Mir sobre la seva darrera investigació, el llibre *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant el Govern britànic*, publicat el 2006.

La *Revista de Catalunya*, des de la perspectiva de les Illes Balears, ha tengut i té una especial rellevància. Sobretot cal esmentar la seva continuïtat i la volun-

11. Cal tenir en compte que és filla de Francesc de Borja Moll i que col·laborà amb els dos darrers volums del *Diccionari Català-Valencià-Balear*.

tat dels seus gestors per introduir temàtiques i autors i autores de les Illes Balears i poder complir així un dels seus objectius: ésser plataforma integradora de la comunitat lingüística catalana, promotora de la publicació d'articles sobre la diversitat i la realitat, i esdevenir un motor d'identitat a través de la investigació, la recerca, el pensament i el debat.

Certament queden tasques per fer, reptes per complir. La plataforma que és avui en dia ens podria fer comunicar molt més en uns moments en què es retrocedeix en alguns dels aspectes plantejats en el Congrés de Cultura Catalana de 1976 en els quals s'havia avançat, com és per exemple en el terreny de l'espai comunicacional. Avui en dia, doncs, ens trobam amb velles i noves problemàtiques que en certa manera ens exigeixen redoblar esforços en previsió del futur.

BIBLIOGRAFIA

- DURAN, Miquel i SERRA, Sebastià (coord.) (2008). *Les Illes Balears, un ésser viu. 25 anys d'autogovern (1983-2008)*. Palma: Institut d'Estudis Autònomic.
- GINARD, David (2008). *L'exili balear de 1939*. Palma: Documenta Balear.
- La Nostra Terra* (2010). Palma: Institut d'Estudis Baleàrics. [Reedició de la revista, 1928-1936. Estudi introductor de Bartomeu Mestre Sureda.]
- L'exili republicà: política i cultura* (2011). Palma: Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Consell de Mallorca.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1992). *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme: col·laboració, oposició i exili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2000). *Antoni M. Sbert, agitador polític i promotor cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Memòria de la democràcia 1936-1962* (2003). Palma: Conselleria de Presidència del Govern de les Illes Balears.
- MIR, Gregori (1990). *El mallorquinisme polític 1840-1936. Del regionalisme al nacionalisme*. Palma: Moll.
- PONS PONS, Damià (ed.) (2005). *Països Catalans, en plural*. Palma: Moll.
- ROSSELLÓ BOVER, Pere (1997). *Els moviments literaris a les Balears (1840-1990)*. Palma: Documenta Balear.
- (2004). *La cultura a Mallorca (1936-2003)*. Palma: Documenta Balear.
- SANTANA, Manel; MARIMON, Antoni (2003). *Les emigracions forçades del franquisme*. Palma: Conselleria de Presidència (Els Camins de la Quimera).

LA REVISTA DE CATALUNYA I ROVIRA I VIRGILI (1924-1929)

XAVIER FERRÉ TRILL
Universitat Rovira i Virgili

RESUM

L'objectiu de la recerca és contextualitzar els orígens de la *Revista de Catalunya* i establir un quadre estadístic sobre les col·laboracions del primer director de la publicació, Antoni Rovira i Virgili. Alhora s'hi analitza l'orientació ideològica i el tipus de col·laboracions efectuades per l'autor de *La nacionalització de Catalunya*.

PARAULES CLAU

Intel·lectuals, assaig polític i construcció nacional

The Revista de Catalunya and Rovira i Virgili (1924-1929)

ABSTRACT

The aim of this research is to contextualise the origins of the *Revista de Catalunya* and carry out a statistical analysis of the collaborations of the publication's first director, Antoni Rovira i Virgili. It also analyses the ideological bias and the kind of collaborations pursued by this author of *La nacionalització de Catalunya*.

KEYWORDS

Intellectuals, political essay, nation building.

I. CONTEXT

Rovira i Virgili deia que sense sentit de ciutadania, de col·lectivitat, és a dir, sense compromís amb els afers culturals públics, l'escriptor es corrompia i esdevenia víctima del narcisisme: «L'actitud exclusivament auto-contem-